

ինչպէս եւ համաշխարհային պատերազմը բազմաթիւ երկիրներու մէջ նոր պետութիւններու ծնունդ տալով կամ միապետութիւնները հասարակապետութեան փոխելով ստեղծեց բոլորովին նոր եկեղեցական — քաղաքական յարաբերութիւններ։ Ուստի այս երկու տեսակէտները բնականաբար իրենց պահանջները կը դնեն եկեղեցական իրաւագէտի առջեւ։ Եւ Դկտր. Հարինգ գիտցած է այս երկու տեսակէտներու լրջին տակ հինգ տքնաջան տարիներ խղճամիտ կերպով աշխատիլ գործիս վրայ, զոր բաժնած է երկու մասի։ Առաջին մասի մէջ էջ 1—64 կը պարզէ իրաւաբանական, աստուածաբանական եւ եկեղեցական — քաղաքական նախադիտելիք դադափարները։ ապա էջ 64—122 կը խօսի եկեղեցական իրաւագիտութեան աղբիւրներու մասին ընդարձակ եւ այս միայն ինքն իր մէջը գիտական արժէք ունի։ Յետոյ կ'անցնի եկեղեցական յորինուածութեան էջ 122—135 նկատելով ա կղերական վիճակը, ք եկեղեցական պաշտօններն ընդհանրապէս եւ մասնաւորապէս, Գ Ժողովներն իրենց տեսակներով մէկտեղ։ — Երկրորդ մասը նուիրուած է ա եկեղեցական վարչական իրաւունքի եւ այն՝ էջ 336—392 ուսուցանելու իշխանութեան եւ էջ 393—605 Կարգի իշխանութեան։ Երրորդ մէջ ամէնէն աւելի ընդարձակ կը չօշափէ Ամուսնութեան խորհուրդը։ Բ կառավարչական իշխանութեան էջ 605—839, հիւսելով նաեւ եկեղեցական ստացուածքի եւ վանական իրաւունքը. վերջապէս 839—1011 էջերու մէջ ընդարձակ կերպով կը խօսի եկեղեցական դատաստանի եւ պատժական օրէնքներու մասին։

Ուրեմն ինչպէս կը տեսնուի Հեղինակն ամփոփած է իր սլշխատաբերութեան մէջ իրաւագիտական ամէն խնդիր եւ արեւելեան հարցերու մէջ նաեւ հայկականը՝ այսպէս ի մէջ այլոց կը յիշէ թէ Աւստրիոյ ներկայ հասարակապետութեան մէջ օրէնքով ճանչցուած է Հայ-կաթ. Եկեղեցին (էջ 384)։ Եւ այսօր, երբ իւր համալսարանական դասախօսութեանց 25 ամեակին հասարակութեան կը նուիրէ այս անգնահատելի գործը, կը մաղթենք որ վաստակաւոր Հեղինակը տեսնէ ասոր ուրիշ տպագրութիւններն ալ։

ՀԱՅԿ ԱՃԵՄԵԱՆ՝ Տէր Ներսէս արքեպ. Մելիք-Թանգեան, իւր ազգային եւ հասարակական գործունէութեան քառասնամեայ յորելեանի առթիւ, 1886—1896. Վննետիկ 1926, 8^օ, էջ 51, պատկերազարդ։

Ներսէս արքեպ. Մելիք-Թանգեան, որդի Պետրոս Բէկի եւ Զաւահի, ծնած է Բռնակոթ գիւղի մէջ 1866 Մարտ 16/29ին։ Էջմիածին ուսման ու կրթութեան ընթացքը բոլորելէն յետոյ՝ Նախ իր հայրենիքն ապա Շուշի եւ Բագու (1886—1896) ուսուցչութեամբ կը զբաղի։ Յաջորդ տարին Պետերբուրգ անցնելով համալսարան կը յաճախէ եւ արդէն 1900ին իրաւաբանական մասնաճիւղն աւարտած՝ կը փութայ Էջմիածին, ուր մէկ տարի վերջ քահանայ կը ձեռնադրուի։ Խրիմեան կաթ. զինքը կը ղըկէ Տաթեւ, զոր ամէն տեսակէտէ կը յառաջացնէ, ասոր վրայ Սիւնիքի թեմին առաջնորդ. փոխանորդ կը կարգուի։ Տագնապաշատ օրերու մէջ կ'անցնէ այս պաշտօնը։ 1906ին Էջմիածնի մէջ կը ստանձնէ հայրապետական դիւանապետի պաշտօնը, որմէ սակայն կը ստիպուի հրաժարիլ Ս. Խաչ վանքին մէջ (Խրիմ) արքայական կեանքի մը դատապարտուելու՝ իբր թէ անհնազանդ ոռուս պետութեան։ Մատթ. Բ. Իզմիրլեան կաթ. Ի միջնորդութեամբ 1909ին ասկէ ազատուելով Էջմիածնի «Վանական կառավարութեան» նախագահ կ'ընտրուի։ Գէորդ Ե. կաթ. Սուրենեան զինքը կը ղըկէ Ասրպատական՝ տեղւոյն թեմական խնդիրներու լուծման համար։ Հոս Ժողովքով նա կ'ընտրուի առաջնորդ եւ 1914ին կը ձեռնադրուի Էջմիածնի մէջ եպիսկոպոս ու ապա արքեպիսկոպոս կ'անուանուի։ Համաշխարհական պատերազմի օրհասական տարիներուն օգնութեան ձեռք կը կարկառէ ցաւաշատ եւ գաղթական աղգայիններու, մանաւանդ իր թեմականներուն, երբ Թրքերը Թաւրիզ կը կոխեն։

Ներսէս արքեպ. ունի գրական գործունէութիւն ալ։ Շուշի 1893ին կը հրատարակէ Աշխարհաբարի քերականութիւն մը, Մոսկուա 1894ին «Մշակ եւ Նոր Դար, կուսակցութիւններ եւ մի քանի խնդիրներ» եւ ապա տարիներ յետոյ է՝ «Հայոց եկեղեցական իրաւունքը» երկհատոր աշխատութիւնը (տպ. Շուշի 1903 եւ 1905, գրախօսական մը տես թերթիս մէջ, 1904, էջ 206, 213)։

Այս է ահա համառօտ բովանդակութիւնն Աճէմեանի գրքին, զոր այնքան խանդավառութեամբ ու հիացումով յօրինած է։

Հ. Ա. Հ.

